"शैक्षिक व आर्थिक उन्नतिया प्रवर्द्धन, प्रविधियुक्त कृषि, हस्तकला व पर्यटन"

Souvenir 2024

लुमन्ति-दौं

न.सं. ११४४

ISSN 2645-8462
9 772645 846206

ज्यापु समाज यल

JYAPU SAMAJ YALA

भोलगणेश, यल

न.सं. ११४४

पिकाक:

ज्यापु समाज यल
प्रकाशन तथा प्रचार प्रचार कव:
भोलगणेश-९, यल ।
फोन ५४४४८५७, ५४४४८४४
E-mail: info@jyapusamaj.org.np
Webstie: www.jyapusamaj.org.np

ने.सं. ११४४ ञँलाथ्व एकादशी
वि.सं. २०८१ भाद्र २९ गते शनिबा:
2024 Sept. 14th

संस्थागत मू : रू. ७५०/-
व्यक्तिगत मू : रू. ४००/-

थाकू
डट्स प्रिन्टिङ्ग हाउस
पिन्छैं, यल । ५४२४४९०
dotsprinting@gmail.com

ISSN : 9772645846206

लुमन्ति-पौ (ने.सं. ११४४)
पिथना पुच:

काजीमान डंगोल
सल्लाहकार

वीर बहादुर महर्जन
प्रमुख
आर्थिक तथा भौतिक पूर्वाधार विभाग

विष्णुहरि महर्जन
कजी
प्रकाशन तथा प्रचार प्रसार कव:

हिराकाजी महर्जन
मू सम्पादक

रवि महर्जन
सम्पादक

धलः (Contents)

चिनाखँ

पूच्व त्वा:या नास: द्यो म्हसीका

सुरेन्द्र कुमार शाक्य
पूच्व, यल

पुच्वय् थापना यानात:म्ह नास: द्यो नुवाकोट जिल्लाय् च्वंम्ह कविलास नास: द्यो तान्त्रिक साधना याना: साला हयात:गु ख: । अकिं थुम्ह नास: द्यो यल देया हे मूम्ह व पुलांम्ह नास: द्यो ख: । नुवाकोट जिल्लाया कविलास गुँस पलिस्था यानात:म्ह कविलास नास: द्यो स्वनिग:या मूम्ह व दकसिवे पुलांम्ह नास: द्यो ख:। महा:द्यो नाट्यश्वर रूप कया: प्रकट जुया: दकले न्हापां कविलास गुँस नृत्य या:गु धैगु धापू दु । थुगु पवित्र कविलास गुँस पलिस्था यानात:गु कथं "कविलास नास: द्यो" धायेगु यानावयाच्वंगु ख:।

न्ह्यखँ

ना स: द्यो धाय्बले निगू खँग्व: "नास:" व "द्यो" स्वनाच्वंगु दु । "नास:"या अर्थ हिसि, सिद्धि ख:, अथेहे "द्यो" धयागु देव ख: । उकिं नास: द्यो धाय्वं हे हिसि दुम्ह, सिद्धि दुम्ह द्यो धका: थुइका: काइ । नेवा: समाजय् नास: खँग्व:यात व्यक्ति विशेषया गुण कथं छ्य्लेगु याना वयाच्वंगु दु । गथेकि नास: (नासलं) ल्यूम्ह मनू (हिसि दुम्ह, सिद्धि दुम्ह मनू), नास: छ्खेला:म्ह वा नास: मल्यूम्ह मनू (हिसि मदुम्ह, सिद्धि मदुम्ह मनू) । नास: धयागु मनूया आन्तरिक प्रतिभाया स्वभाव ख: । थथे धाय्बले नास: द्यो धयाम्ह "प्रतिभा द्यो" ख: । नास: द्यो धयाम्ह नास: जक बिइम्ह द्यो मखु, सकसितं कलाय् पारंगत याना बिइम्ह द्यो ख: । नास: द्योयात नाट्यश्वर, नृत्यनाथ, नृत्यश्वर, नटराज आदि नं धायेगु या: । थथे नामाकरण धैगु महा:द्यो प्याखं हुलाच्वंगु छगू रुप ख:। मल्लकालय् काशीं व:पिं पण्डितपिन्सं थथे धायेगु प्रचलनय् ह:गु ख:।

नेवा:तय्सं पूजा याइम्ह नास: द्यो नाट्यश्वर, नृत्यनाथ, नृत्यश्वर, नटराज मखु । नेवा:तय्सं हनावया च्वंम्ह नास: द्यो प्याखं (नृत्य)या जक द्यो मखुसे पूर्वीय कला शास्त्रय् वर्णन यानात:गु कथं ख्वीप्यंगू (६४) कलाया द्यो: ख: । नेवा:तय्सं पूजा याइम्ह नास: द्यो निराकार ख:। अकिं नेवा:तय्गु नास: द्यो थ:गु हे विस्कं पह:यागु मौलिकता दुम्ह द्यो ख: । नास: द्यो फल्चा, चुक, सत:छेँ, गुठीछेँ, आखाछेँ (नृत्यागार), द्योछेँया अंगलय् त्रिकोणात्मक (स्वकुंला:गु प्वा:) दयेका: थापना याना तयेगु याइ । थुगु स्वप्वा: प्वा: महा:द्योया स्वंग: मिखाया प्रतीक कथं कयात:गु दु । संगीतय् थ्वइगु स: शून्य आकाशय् थ्वया: ब्रम्हाण्डय् व्याप्त जुइगुलिं थुकिया स्वापू शून्य जुइगु अर्थात् निराकार जुइगु ख: । थुकिया प्रतीक कथं देगलय् स्वप्वा: तया नास: द्यो पूजा यायेगु चलन जुगु धाइ । तर नास: द्योया तोरणय् धा:सा नास: द्यो प्याखं हुलाच्वंगु मूर्ति तयात:गु खनेदु ।

बौद्ध तय्सं संगीत व प्याखँ द्यो अर्थात् नास: द्यो कथं पद्मनृत्यश्वर (पद्मनर्तेश्वर) लोकेश्वरयात हना वयाच्वंगु दु । पद्मनृत्यश्वर लोकेश्वर सच्छि व च्याम्ह (१०८) लोकेश्वरय् न्ह्यप्यंगु (७४) ल्याखय् दुथ्याका: त:गु दु । थुम्ह लोकेश्वर पलेस्वांया द्योने प्याखं हुलाच्वंम्ह लोकेश्वर ख: । शैव मार्गीपिन्सं हनावयाच्वंम्ह संगीतया

द्यो नृत्यनाथ व पद्मनृत्यश्वर लोकेश्वर निम्ह अलग हे द्यो खः । पद्मनृत्यश्वर लोकेश्वरया मूर्ति यलया टंग बहाः व ईबहिस तोरणय् कियातःगु दु । थुम्ह लोकेश्वरया भिंच्यापा (१८) ल्हाः दु । पद्मनृत्यश्वरया प्रतीक विश्लेषण यायेगु ज्वलय् सुं नं मनू चाहे व न्ह्यागु हे कुल, वंश व जातिइ जन्म छाय् मजुइमा वयाके थःगु हे मौलिक प्रतिभा दयाच्वनी । गथेकि पलेस्वाँ भ्यातनालय् बुयावःगु जूसां नाः नापं छुं हे स्वापू मदुसे अलग हे स्वभाव दयाच्वंगु दु ।

नासः द्यो नेवाः समाजलिसे अतिकं घनिष्ठ स्वापू दुम्ह द्यो खः । गन गन नेवाः वस्ती दु अन अन नासः द्यो थापना यानातःगु दु । नेवाः समुदाय दुने म्ये हालेगु, बाजं थायेगु व प्याखं हुलेगु स्यनेज्या न्ह्याकेत दकले न्हापां नासः द्यो पूजा यायेगु याइ । गुकियात "नासः द्यो सालेगु" धाइ । नासः द्योयात संगीतया द्यो कथं म्हसीका तःगु दु । नासः द्यो पूजा याइबले पुं (चित्रकार) तयसं तान्त्रिक चित्रण यानातःगु नासःधकिं नासःप्वाः त्वपुयाः पूजा यायेगु चलन दु । नासःधकिं कापतय् मिखा, त्रिशुल, खड्ग, डबडब, पात्र आदि चित्रण यानातःगु दई । संगीत सयेकीपिन्सं जाकि, गो ग्वय् व ध्येबा सलिंचाय् तया नासः द्योयात छायेगु याई । गुकियात "किसली तयेगु/छायेगु" धाइ । नासः द्यो पूजा विहिवाः यायेगु चलन दु । संगीत स्यनेज्याः बच्छि क्वचायेकाः नासः द्यो पूजा यायेगु याइ । गुकियात "बाः पूजा" धाइ । संगीत स्यनेज्याः पूवनेधुंकाः नासः द्योया विशेष पूजा यानाः पिथनेगु याइ । नासः पूजा यायेगु धैगु थःके दुने सुलाच्वंगु प्रतिभायात आकार बियाः पिब्वयेगु साधना खः । नासः पूजा यातकि नासलं लिइ धैगु विश्वास दु ।

पूच्व त्वाःया नासः द्यो

यल देया दकले च्वये लाःगु थाय् कथं पुरचो (पूच्व) नामाकरण जुयाच्वंगु थुगु पवित्र थासय् आपालं बौद्ध व हिन्दू द्योपिं पलिस्था यानातःगु दु । अशोक महाराजां दयेका थकूगु यलया प्यंग थूर मध्ये छगः थूर पूच्व त्वालय् दु । अथेहे यल देया छम्ह जक वज्रयोगिनी (खड्गयोगिनी) नं पूच्व त्वालय् विराजमान जुयाच्वंगु दु । नेवाः समाज लिसे घनिष्ठ स्वापू दुम्ह नासः द्यो पूच्व त्वालय् निम्ह दु - कविलास नासः द्यो व लाछि नासः द्यो ।

(क) कविलास नासः द्यो

कविलास नासः द्यो पूच्वया वाणगिरी पर्वतस पलिस्था यानातःगु दु । पूच्व कविलास नासः द्यो थापना याना तःगु देगलय् वंगलः सिमा बुयावयाः देगः भग्नावशेष अवस्थाय् लानाच्वंगु दु । तर वंगल सिमाय् क्वथिक स्वल धाःसा पुलांगु संरचनाया अंग बांलाक खनेदनि । थुगु कविलास नासः द्योया ल्यूने अक्षेश्वर महाविहारया दक्षिण

प्रवेश द्वार दु धा:सा न्ह्योने वज्रयोगिनी देवी विराजमान जुयाच्वंगु दु । पुल्चोक टोल सुधार समितिया समन्वयलय् ल.पु.म.न.पा.वडा नं ३ पाखें अनुदान सहयोग कया: वि.सं.२०७९ स नास: द्योया छ्चाखेरं दाचि अ:पां भुनेगु ज्या: जूगु ख: ।

पुच्वय् थापना यानात:म्ह नास: द्यो नुवाकोट जिल्लाय् च्वंम्ह कविलास नास: द्यो तान्त्रिक साधना याना: साला हयात:गु ख: । अकिं थुम्ह नास: द्यो यल देया हे मूम्ह व पुलांम्ह नास: द्यो ख: । नुवाकोट जिल्लाया कविलास गुँस पलिस्था यानात:म्ह कविलास नास: द्यो स्वनिग:या मूम्ह व दकसिवे पुलांम्ह नास: द्यो ख:। महा:द्यो नाट्यश्वर रुप कया: प्रकट जुया: दकले न्हापां कविलास गुँस नृत्य या:गु धैगु धापू दु । थुगु पवित्र कविलास गुँस पलिस्था यानात:गु कथं "कविलास नास: द्यो" धायेगु यानावयाच्वंगु ख:। स्वनिग:या नेवा: समुदाय दुने प्रचलित छगू धापू दु "नास: मदुसा कविलास हुँ" । थुगु धापूया अर्थ ख: कविलास नास: द्योया पूजा भक्तिभाव व दर्शन यातकि शिद्धि प्राप्त जुइ धैगु जनविश्वास ख: । बौद्ध विहार संघ, अक्षयश्वर महाविहारया ग्वसालय् संगीत स्यनेगु ज्या: पूच्वय् थापना यानात:म्ह कविलास नास: द्यो पूजा याना: स्यनेज्या: न्ह्याका वयाच्वंगु दु ।

जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लं ने.सं.७६१ स न्ह्याकूगु कात्ती प्याखंया देवगणपिन्सं पूजा याइम्ह मूम्ह नास: द्यो पूच्वया वाणगिरीस थापना यानात:म्ह कविलास नास: द्यो ख:। थुगु वाणगिरी बोधिसत्व मंजुश्री नाप स्वापू दुगु सिद्धभूमि ख:। मंजुश्री गुरुं प्रहार यानाबिज्या:गु प्यपू शरधनुष वाण मध्ये न्हापांगु वाण थुगु पर्वतस प्रवेश जूगु ख: । गुकिं याना: थुगु थाय् "वाणगिरी" नामं प्रख्यात जूगु ख: । थुगु थायया ऐतिहासिक शिलापत्र, ताम्रपत्र, काष्ठपत्र, तालपत्र आदिस "वाणगिरी" उल्लेख यानात:गु दु । वाणगिरी पर्वतसं कविलास नास: द्यो लिसे अक्षेश्वर महाविहार, धनञ्जयश्वर महादेव व वज्रयोगिनी देवी विराजमान जुयाच्वंगु दु । छगू इलय् पूच्व वाणगिरी घना जंगलय् परिणत जूगु जुयाच्वन । मनूत थन थासय् वया: नास: द्यो पूजा या: वयेगु वनेगु असुरक्षित जूगु जुल । थथे जुसेंलि गुरु व तान्त्रिकाचार्यपिन्सं तान्त्रिक साधना याना: पूच्वया कविलास नास: द्योयात सालायंका: सौगलय् थापना या:गु धका: धाइ । थौकन्ह्य् कात्ती प्याखंया देवगणपिन्सं सौगलय् च्वंम्ह नास: द्योयात पूजा यायेगु यानावयाच्वंगु दु । कविलास नास: द्यो पूच्वय् विराजमान जुयाच्वंगु जूगुलिं पूच्वमित कविलास नास: द्योया आशिर्वाद दुपिं जुया: नासलं लिइगु व सिद्धि दइगु कथं पूच्वमिपिन्त कात्ती प्याखंनय् ब्वति कायेकी मखुगु धैगु धापू दु । छक: कात्ती प्याखं स्यनाच्वंगु इलय् छम्हसिनं जक प्याखं सयेकेत ता:ला:गु जुयाच्वन । लिपा गुरुं विचा: याना: स्व:बलय् उम्ह प्याखं सयेकेत ता:ला:म्ह मनूया पाजुपिं पूच्वय् धका: सिइका: काल धैगु नं धापू दु ।

पूच्व कविलास नास: द्योया पश्चिमरिखे युलाख्य: धैगु थाय् दु । उगु थाय् यक्ष यक्षनि पिनिगु वासस्थान धका: धाइ । थुगु थाय् बुंग द्यो रथ जात्रा नापं नं स्वपू दुगु

थाय् खः । ने.सं.७८४ स जुजु श्रीनिवास मल्लं न्ह्याकूगु गं/गण प्याखं (अष्टमातृका नृत्य) या किंवदन्ती कथं छगू इलय् जुजुं युलाख्यः धैगु थासय् अष्टमातृका देवगणपिं प्याखं हुलाच्वंगु खंगु जुल । थुजाःगु दृश्य खनां जुजुं राजगुरु व तन्त्रिकाचार्यपिं नापं सहलह ब्याकाः ससम्मान देवगणपिन्त लायेकूस लसकुस याःगु खः । अनलिपा दँय् दँसं लाय्कू व मेमेगु थासय् गं प्याखं ल्हुइके याःगु खः । गं प्याखनय् प्याखं ल्हुइम्ह श्वेतवर्ण गणेशया पीठ द्यो कविलास नासः द्योया पश्चिमरिखे विराजमान जुयाच्वंम्ह ल्हासापोता (हासापाता) गणेश खः । थुगु कथं कविलास नासः द्योया तान्त्रिक प्रभाव वाणगिरी लागा छचाखेरं न्यनाच्वंगु खनेदु ।

(ख) लाछि नासः द्यो

पूच्वया लाछि लागाय् पलिस्था यानातम्ह नासः द्यो जूगु नितिं थुम्ह नासः द्योयात "लाछि नासः द्यो" धायेगु चलन दु । पूच्व वाणगिरी घना जंगलय् परिणत जूगु इलय् अन वनाः नासः द्यो पूजा याःवनेगु ग्यानपुसे च्वंगु जुयाः कविलास नासः द्यो तान्त्रिक साधना यानाः वस्ति दुने पलिस्था याःगु धैगु धापू दु । नासः द्यो लाछिच्वंगु फल्चाया अंगलय् नासःप्वाः प्रतीक कथं पलिस्था यानातःगु दु । थुम्ह नासः द्योयागु न्यागू नासःप्वाः दयेकातःगु दु । पूच्व त्वाःवासीपिनि म्ये हालेगु, वाद्यवादन थाय्‌गु व प्याखं हुलेगु स्यनेगु ज्वलय् लाछि नासः द्यो पूजा यानाः स्यानेज्याः न्ह्याका वयाच्वंगु दु । पूच्व त्वाःवासीपिनि पूच्व वाणगिरीस विराजमान कविलास नासः द्योथाय् संगीत स्यनेगु ज्वलय् पूजा याःवनेगु चलन पूर्ण रुपं बन्द जूगु खनेदु ।

नासः द्यो विराजमान यानातःगु फल्चायात "नासः द्यो फल्चा" धायेगु चलन दु । थुगु फल्चाय् पूच्व तःधं मंकाः खलः पाखें दच्छिया निकः ञलाथ्व अष्टमी निसें कौलाथ्व अष्टमी तक व कौलाथ्व चतुर्दशी निसें कछलाथ्व पुन्हि (सकिमना पुन्हि) तक बहनी दाफा भजन यायेगु यानावयाच्वंगु दु । थुगु फल्चा मेमेगु फल्चा थें कलात्मक बुट्टा कियातःगु मदु, साधारण कथं दयेकातःगु खः । पुल्चोक टोल सुधार समितिया समन्वयलय् ल.पु.म.न.पा.वडा नं ३ पाखें अनुदान सहयोग कयाः वि.सं.२०७९ सालय् नासः द्यो फल्चाय् दाचि अःपा भुनेगु ज्या जूगु खः । नासः द्योया फुसे अंगलय् फिंच्यापा (१८) ल्हाः दुम्ह नन्दी (वृषभ) आसनय् नृत्यनाथ (२० इन्च) लिसें जवरिखे कवं व खवरिखे ख्याःया किपाः च्वयातःगु दु । नापं बाजं थानाच्वंपिं निम्ह (नन्दी व भिन्दी प्रतीक), खिचा व ध्वं नं च्वयातःगु दु । वि.सं.२०८० सालय् पुल्चोक टोल सुधार समिति पाखें च्वकूगु थुगु च्वज्या भाजु अमिर शाक्य (नःबहाः) पाखें च्वयाबिज्याःगु खः । थुगु थासय् दकले न्हापां वि. सं. २०५६ सालय् नासः पूजाया लसताय् मंकाः खलः पूच्वया ग्वसालय् पूच्वत्वाःवासी आशामरु महर्जनया आर्थिक ग्वाहालिं नृत्यनाथ नापं ख्याः, कवंया किपाः च्वज्या जूगु खः ।

ख्याः व कवंया सृष्टिया सन्दर्भय् किंवदन्ति थथे दु । नासः द्योया छम्ह मिसानापं मतिना जूगु जुयाच्वन । लिपा व मिसापाखें काय्‌मचा छम्ह बूगु जुल । छकः निम्हत्यपूया दथुइ ल्वापू जुगु इलय् बौम्हं थथे धाःगु जुल, "थ्व मचा जिगु विर्यं दुम्ह खः ।" अथेहे मांम्हं नं थथे धाःगु जुल, "थ्व मचा जिगु रसं दुम्ह खः ।" अन्तय् ल्वापू शान्त मजुसेंलि इपिं निम्हत्यपू नं मचायात बच्छि थलाः काय्‌गु क्वःछित । फलतः बौया वीर्य दुम्ह "कवं" (क्वें जक दुम्ह) व मांया रजं दुम्ह "ख्याः" (लाग्वारा जक दुम्ह) उत्पन्न जुगु जुल ।

नेवाः समाजय् हालीगु अतिकं प्रचलित नित्यनाथया दाफा भजन छपू थथे दु । (स्रोतः श्री दाफा भजनया म्ये मुना, म्ये मूम्हः गोविन्द ताम्राकार)

हे तोहे परमेश्वर गुरु नित्यनाथ
हे दरसन का, रण आःयाहु में ।। ध ।।
हे नन्दी भिन्दी केशव नाचत नाः नारंग
हे गौरी शं, खर अःर्ग धन्दे ।। १ ।।
हे गौरी कैलाशमें मनोहर धान
हे मनोरथ पू, रन आया हु ।। २ ।।

लिधंसा सफू

१) दुवाल, रामकृष्ण व माधवलाल महर्जन, "होमेज टु नासः द्यो, द नेवार गड अफ म्युजिक", युरोपियन बुलेटिन अफ हिमालयन रिसर्च, नोभेम्बर १२-१३, ई.१९९७ ।
२) प्रजापति, सुभाष, "नासः द्यो र दर्शन", अमेरिकाः नेवाटेक इनकर्पोरेटेड, न्हापांगु पिथना, २०६३ ।
३) स्थापित, रमेशकाजी, "नासः व नासः द्यो", झीगु संस्कृति, येंः अर्थ प्रकाशन, न्हापांगु पिथना, ने.सं.११२२ ।
४) श्रेष्ठ, कल्पना, "काठमाडौं उपत्यकाको सांस्कृतिक परम्परा", काठमाडौंः पल्लव प्रकाशन, २०७७ ।
५) न्यनेकनेः रुपकुमार शाक्य (पूच्व), बालकृष्ण महर्जन (पूच्व), सुमन कुमार शाक्य (थैव)
६) किपाः ग्वाहालीः रुपकुमार शाक्य (पूच्व), धर्म महर्जन (पूच्व), अमिर शाक्य (नःबाहाः) ०००